

Anita Stanisława Gębka

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.:

Wybrane aspekty wdrażania programu rolnośrodowiskowego w regionie FADN – Mazowsze i Podlasie

Słowa kluczowe: program rolnośrodowiskowy, FADN, gospodarstwo rolne, ocena ekonomiczna, ocena środowiskowa, ocena społeczna, emisje GHG, świadomość ekologiczna.

Programy rolnośrodowiskowe są głównym instrumentem polityki rolnej stosowanym obecnie w UE, który służy poprawie relacji między rolnictwem a środowiskiem. Zostały one wprowadzone w celu wsparcia określonych praktyk rolniczych mających chronić i ulepszać obszary wiejskie. Wdrażanie programu rolnośrodowiskowego jest istotne nie tylko z powodów ekologicznych, ale także ze względów społecznych, gdyż umożliwia on uzyskiwanie przez rolników wieloletnich korzyści finansowych. Dlatego też ważne jest poznanie efektów wdrażania programu rolnośrodowiskowego oraz czynników determinujących udział rolników w tym programie.

Przeprowadzone badania obejmowały ocenę ekonomiczną, środowiskową i społeczną wdrażania programu rolnośrodowiskowego w regionie FADN Mazowsze i Podlasie. Region ten charakteryzuje się gorszymi warunkami przyrodniczymi i organizacyjno-produkcyjnymi niż pozostałe regiony Polski. Przedmiotem analizy były 292 gospodarstwa w tym 146 z próby badawczej i 146 z próby kontrolnej, które w latach 2010–2014 prowadziły zapisy w książkach rachunkowych w ramach FADN, sklasyfikowane według TF8 jako: uprawy polowe, mleczne i mieszane. W każdym typie gospodarstw rolnych wyodrębniono próbę badawczą i kontrolną. Próbę badawczą stanowiły gospodarstwa, które w latach 2010–2014 wdrażały programy rolnośrodowiskowe w ramach PROW 2007-2013. W próbie kontrolnej były gospodarstwa, które nie uczestniczyły w tym programie. Zastosowano celowy dobór obiektów do badań. Dla każdego gospodarstwa z próby badawczej dobrano jak najbardziej podobne gospodarstwo w próbie kontrolnej, uwzględniając typ gospodarstwa i jego położenie. W 2017 r. przeprowadzono ankietyzację badanych gospodarstw techniką wywiadu bezpośredniego.

W celu ukazania różnic pomiędzy analizowanymi gospodarstwami opracowano zestaw mierników i wskaźników charakteryzujących przeciętne gospodarstwo. Następnie dokonano obliczeń wskaźników produkcyjnych, ekonomicznych i środowiskowych. W wyniku

przeprowadzonej analizy stwierdzono, że w regionie Mazowsze i Podlasie wdrażanie programu rolnośrodowiskowego wpływa pozytywnie na poprawę środowiska oraz na kondycję ekonomiczną gospodarstwa w postaci dodatkowego dochodu. Dochody w badanych gospodarstwach rolnych zależały nie tylko od posiadanych zasobów oraz stopnia ich wykorzystania, ale w znacznym stopniu uwarunkowane były również relacjami cen i wielkością dopłat budżetowych. W 2014 r. udział dopłat w dochodzie rolniczym w gospodarstwach realizujących program rolnośrodowiskowy wynosił w gospodarstwach polowych – 81%, mlecznych – 55% i mieszanych – 80%. W gospodarstwach nieuczestniczących w programie udział dopłat był niższy i kształtował się na poziomie 72, 37 i 61%, odpowiednio dla gospodarstw polowych, mlecznych i mieszanych.

Wdrażanie programu rolnośrodowiskowego w gospodarstwie nie wymaga inwestycji kapitałowych i dodatkowych nakładów pracy. Stwierdzono, że nakłady pracy w gospodarstwach uczestniczących w programie były mniejsze niż w gospodarstwach nieuczestniczących.

Przeprowadzone badania potwierdziły, że wdrażanie programu rolnośrodowiskowego wpływa korzystnie na środowisko, ponieważ poprzez odpowiednią strukturę upraw i agrotechnikę powoduje niższe emisje GHG z gospodarstwa. Dokonane analizy pokazały jednak, że koszty ograniczenia emisji GHG są bardzo wysokie. W 2014 r., koszt ograniczenia 1 Mg CO₂ eq wynosił 1 302 zł w gospodarstwach polowych, mlecznych – 611 zł, a mieszanych – 1 112 zł. Koszty te znacznie przekraczały rynkowe ceny uprawnień do emisji CO₂. Dane uzyskane w badaniu nasuwają pytanie o skuteczność wydatkowanych środków. Należy zauważyć, że przy poniesieniu takich nakładów finansowych należałoby oczekiwać wyższych efektów środowiskowych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że realizacja programu rolnośrodowiskowego powinna być powiązana z określonymi celami środowiskowymi. Ponadto, przy planowaniu kolejnych programów prośrodowiskowych niezbędna jest ocena *ex ante* kosztów planowanych działań w powiązaniu z oczekiwanymi efektami środowiskowymi.

Głównym czynnikiem decydującym o wdrażaniu programu rolnośrodowiskowego w gospodarstwie była możliwość pozyskania dodatkowych środków finansowych, a kolejnym ochrona środowiska poprzez wdrażanie praktyk agrotechnicznych mających na celu utrzymanie bioróżnorodności oraz ograniczenie erozji i zanieczyszczenia wód gruntowych. Przeprowadzone badania wskazują, że podnoszenie świadomości ekologicznej jest warunkiem poprawy stanu środowiska, a regulacje dotyczące ochrony środowiska są korzystne dla przyszłości rolnictwa. Ważne również jest, aby prowadzenie gospodarstwa rolnego nie niszczyło środowiska i przynosiło dochód.